

Legenda: zastávka otázka doporučení zajímavost

Pracovní list

Výlet za přírodou od kamzíka po sv. Linhart

Úvod: Karlovy Vary jsou obklopeny překvapivě zachovalou a pestrou přírodou. Naším cílem bude alespoň letmo poznat její bohatství. Seznámíme se s rostlinami a živočichy v okolí města a na jejich příkladě si ukážeme některé obecné jevy v živé přírodě. Na cestě od kamzíka po sv. Linhart nás čeká přibližně 12 zastávek s řadou úkolů a jeden úkol budeme řešit i průběžně. Mějte proto oči otevřené po celou dobu vycházky.

 Průběžný úkol (probíhá během celé vycházky): **Sledování druhů dubů**
Během vaší vycházky budete plnit také úkol, který není vázaný ke konkrétnímu místu, ale vyžaduje, abyste pozorně sledovali své okolí během celé vycházky. Podél cesty se určitě setkáte se **třemi druhy dubů**. Od každého z nich **seberte jeden list** a založte jej pro další určení. **Pomocí klíče či informací na internetu duby určete.**

 Jaké tři druhy jste měli možnost cestou vidět?

.....

.....

.....

 Který z druhů u nás není původní, ale byl zde uměle vysazen? Odkud pochází?

.....

 zastávka

1. lokalita: skála od cestičky k soše kamzíka (50.2231933°N, 12.8809506°E)

Už na začátku výstupu k plastice kamzíka se dobře rozhlížejte okolo sebe, ve štěrbinách mezi balvany se zde uchytila jedna **cizokrajná dřevina**. Lesníci se ji sice snaží potlačit, ale nedaří se to. Dotyčný strom vždy z pařezu vyrazí nové trnité výhony.

 O jakou invazní dřevinu se jedná a odkud pochází?

Napovíme, že patří do čeledi bobovitých, tj. do příbuzenstva hrachu či jetele.

.....

Prostředí mělké půdy na žulové skále je chudé na živiny, dřevina, kterou jste právě poznali, zde však nijak netrpí. S výživou ji totiž pomáhají mutualistické (symbiotické) bakterie, které žijí ve zvláštních útvarech na jejich kořenech.

Jak se označují útvary na kořenech a bakterie, které v nich žijí?

.....

zastávka

2. lokalita: kamzík (50.2232786°N, 12.8808258°E)

Proč se na skalách Jeleního skoku ocitla plastika kamzíka, je na delší vyprávění z oboru historie. Ale když už tu je, zjistíme, co vlastně o kamzících víte z hlediska přírodovědného.

Jaké je přirozené prostředí kamzíků?

a) alpské pásmo Alp a Tater	b) stepi Ukrajiny a jižního Ruska
c) močálovitá krajina delty Dunaje	d) vřesoviště severního Skotska

Na hlavě má kamzík rohy, které...: (správně může být i více odpovědí)

a) každý rok shazuje.	b) mu každý rok přirůstají.
c) jsou tvořené jenom kostí.	d) mají jen samci.
e) jsou tvořené pouze rohovinou.	f) slouží samcům k soubojům o samice.

zastávka

3. lokalita: vegetace osluněných skalek okolo vyhlídky Petra Velikého

(50.2227464°N, 12.8799383°E)

Především na osluněných částech skal, skalních teráskách a v puklinách si můžete všimnout trochu jiné vegetace než ve stínu lesa. Najdeme zde drobné rostliny s malými, avšak nápadně ztloustlými lesklými listy (jedná se o **několik druhů rozchodníků**), rostliny s relativně velkými listy, které jsou sivě zbarvené (konkrétně se jedná o **tařici skalní**) a rostliny (trávy - **kostřava ovčí**) s dlouhými, ale velmi úzkými listy, které jsou v příčném profilu stočené téměř do kruhu.

+ Byť jsou jmenovaná přizpůsobení odlišná, jejich cíl je stejný. Vyrovnat se s přebytkem jednoho a nedostatkem druhého faktoru prostředí.

? O jaké abiotické faktory (faktory neživé přírody, které působí na živé organismy) se jedná?

.....

? Utrhněte si opatrně kousek **rozchodníku**, prohlédnete si vybraný list, aniž byste se jej dotýkali a pak jej přejedte prstem, ale nerozmačkejte. **List by měl změnit barvu a váš prst by měl být trochu mastný. Proč?**

.....

.....

? Pod lupou se podívejte na list **tařice** skalní. **Co způsobuje sivé zbarvení listů?**

.....

? Jakou funkci má pokryv listu?

.....

.....

.....

? Utrhněte si list **kostřavy**, přetřhněte jej asi v polovině délky a podívejte se, jak vypadá na příčném řezu. Měl by být stočený do kruhu. **Rostlina se tímto způsobem brání ztrátám vody – jaký je princip tohoto opatření?**

.....

.....

? Ještě než opustíte vyhlídku, podívejte se na les v blízkém okolí. **Jaký druh stromu převažuje? Jak se označuje tento typ lesa?**

.....

zastávka

4. lokalita: zalesněný hřbítek nad chatou Jelení skok (50.2220433°N, 12.8778347°E)

Některé druhy rostlin jsou svým výskytem vázány na specifické prostředí. Ukázkou může být i keřík, vytvářející na tomto místě hustý podrost lesa.

Jak se keřík jmenuje?

Obvykle tento **keřík** známe spíše z horských smrkových lesů, ale může růst i v jiném prostředí, nicméně **chemická reakce (pH) půdy musí být vždy:**

- a) kyselá b) neutrální c) zásaditá

Znáte ještě jeden **podobný keřík**, který je také obvykle **vázán na stejné pH půdy** a který dokonce může na příhodných stanovištích **vytvářet rozsáhlé porosty** (být dominantním – nejhojnějším druhem rostliny), **které pak nesou jeho jméno**. Jde o:

- a) brusnici brusinku b) bez černý c) vrbu bílou
d) vřes obecný e) vřesovec pleťový

Když minete vrchol hřebene a budete sestupovat dolů k asfaltové cestě, můžete si v lesním porostu borovic všimnout velkých keříčků lišejníku - **puklérky islandské**. Puklérka islandská je v dnešní době jediným farmaceuticky uznaným lišejníkem. Obsahuje totiž látky využitelné při podráždění horních dýchacích cest (především proti kašli), ale důležité jsou i její antibiotické účinky. Sbírá se po celý rok, využitelná je celá její stélka.

? Lišejník není organismem v pravém slova smyslu, ale jedná se o **specializované soužití dvou organismů**. Kterých?

.....

? Který z organismů se stará o výživu a který o příjem vody a minerálních látek?

.....

? Jak se prospěšné soužití dvou organismů odborně označuje?

.....

+ Mezi stélkami lišejníků můžete najít i **protáhlé šišky** (asi 15 až 20 cm dlouhé) s **poměrně velkými šupinami**. Pozorně se rozhlédněte po lese a zjistěte, z jakého stromu pocházejí.

? Jak se daný strom jmenuje?

.....

? Jde o naši původní dřevinu nebo je to druh exotický (v tom případě uveďte, odkud pochází)?

.....

? Ještě jednou si pozorně prohlédněte šišku. Jak jsou její jednotlivé šupiny řazeny?

.....

? Co vlastně je šiška?
Z hlediska rostlinné morfologie se jedná o:

- a) plod – zdřevnatělou tobolku
- b) zdřevnatělé podpůrné šupiny semen
- c) plodenství – zdřevnatělý klas

Podrobně prozkoumejte **několik šišek** a pokuste se objevit nějaká semena.
K jakému způsobu šíření jsou přizpůsobena?

.....

zastávka

5. lokalita: zarůstající hřiště za léčebným ústavem Myslivna (50.2211747°N, 12.8750836°E)
Cestou od Jeleního skoku k Findlaterovu obelisku, respektive v jeho blízkosti, můžete vidět již bývalá hřiště, která jsou značně zarostlá travou a menšími dřevinami. Jde o **příklad jednoho přirozeného přírodního procesu**, který v našich zemích vede od holé půdy obvykle až k vzrostlému lesu.

Tento proces označujeme jako:

- a) sukcese b) recese c) secese d) senilita e) repatriace

V předchozí otázce zmíněný proces je dlouhodobý proces, při kterém se na jednom místě postupně vystřídá celá řada rostlin a organismů obecně, než se na daném místě vytvoří víceméně stabilizované lesní společenstvo, které označujeme jako klimax.

S pojmem z předchozí otázky jsou často spojovány tzv. náletové dřeviny. Jedná se o:

- a) dřeviny, které jsou schopné lokalitu velmi rychle kolonizovat – například duby a buk
b) dřeviny, které se obvykle šíří pomocí lehkých semen a rychle rostou
c) dřeviny, které jsou schopné lokalitu velmi rychle kolonizovat – například osika či bříza
d) dřeviny, které mají velká semena s dostatkem živin pro zárodek – například jírovec či duby

6. lokalita: nápadný buk u cesty (cestou od Chaty u Myslivny směrem k Lesní knize)
(50.2208833°N, 12.8708450°E)

Podívejte se do lesa pod cestou u nápadného buku se značkami (viz obrázek vlevo dole). Přestože se nacházíme téměř ve stejné nadmořské výšce, jako u vyhlídky Petra Velikého, **dominuje v porostu jiný druh stromů – buk**. Díváme se tedy do **bučiny**.

? V čem je prostředí této lokality zásadně jiné, že je tu jiný typ lesa (zamyslete se nad orientací v prostoru)?

.....

.....

+ Pokud se dobře rozhlédnete, můžete zjistit, jakým způsobem se bukový les obnovuje. V podrostu většiny vzrostlého lesa je poměrně tma a semenáče stromů zde v podstatě chybí. Tu a tam se však objeví místo, kde je **porost mladých stromků velmi hustý** (viz obrázek vpravo nahoře)

? Jak takové místo přirozeně vzniká? Na jaký abiotický faktor semenáčky (mladé stromky) reagují bujným růstem na těchto místech?

.....

.....

? Pokud bychom na určité, dostatečně velké ploše nechali bukový les vlastnímu osudu a nezasahovali do něj, tak po několika staletích najdeme:

- a) stejnorodý porost velmi starých buku
- b) stejnorodé husté bukové mlází
- c) velmi různorodý porost s mladými i starými stromy

! Stříbrná kůra buku svádí některé návštěvníky lesů k vyrytí svého jména nebo nějakého vzkazu. Pokuste se **nalézt různě staré nápisy** a podívejte se, jak se postupem doby **díky tloustnutí kmene mění**.

Proč je kůra i velmi vzrostlých buků na rozdíl třeba od dubů většinou hladká?

- a) protože dělivé pletivo dávající vznik kůře, tzv. kambium, je ostrůvkovité a zůstává aktivní až do pozdního věku
- b) protože se dělivé pletivo dávající vznik kůře, tzv. felogen, vyvíjí postupně a mozaikovitě na různých místech kmene
- c) protože dělivé pletivo dávající vznik kůře, tzv. felogen, je jednolitě a zůstává aktivní až do pozdního věku

Pozorně, případně za pomoci lupy, si prohlédněte **kůru nějakého mladého buku** (ideálně tak o průměru 10 cm) a najděte na ní tzv. čočky (lenticely). **Vysvětlete, k čemu slouží.**

.....

.....

zastávka

7. lokalita: les kolem potůčku u Lesní knihy (50.2195036°N, 12.8678328°E)

Prohlédněte si les okolo **drobného lesního potůčku**, který teče okolo památníků. Porost na břehu tvoří dřeviny, kterým nevadí podmáčená půda – převážně jasany a olše. Zem je pokrytá velkou vrstvou tlejícího listí a potůček zde teče ve velmi mělkém bahnitém korytě. Pokud si jeho tok pozorně prohlédnete, určitě **najdete alespoň jedno širší rozbahněné místo.**

Taková místa vznikají činností zvěře, která se v nich válí, jak se tyto bahnitě tůně označují?

- a) bahniště b) kaliště
- c) slatiniště d) černice e) jíloviště

Zkuste vymyslet dva různé důvody, proč zvěř tato místa vyhledává a namáčí se v bahně a vodě.

.....

.....

zastávka

8. lokalita: modřínová alej směrem k Fibichově chatě (altánu) (50.2195878°N, 12.8638406°E)

Cestou od Lesní knihy k Fibichovu altánu je cesta lemována stromořadím modřínů, modříny jsou na území ČR původní dřevinou avšak před tím, než je lidé začali hospodářsky využívat a vysazovat, rostly pouze v Karpatech (Beskydy, Javorníky) a v Jeseníkách. **Modříny** jsou stromy velmi odolné proti vichřicím, a proto jsou často vysazovány jako bariéra na okraj lesů nebo podél cest (pozn.: na syrové modřínové větvi si můžete vyzkoušet, jak je odolná vůči ohýbání).

? Jedna jejich **zvláštnost, mezi našimi jehličnany**, je v některých obdobích roku vidět na první pohled. **O jakou zvláštnost se jedná?**

.....

+ Zaměřte svou pozornost na nižší větve modřínů, na první pohled lze vidět, že **jehličí nevyrůstá přímo z větviček**, ale z jakých si „výstupků“ na jejich povrchu.

? **Tyto útvary jsou zkrácené větvičky, kterým se odborně říká:**
a) brachyblasty b) mikroblasty c) makroblasty d) nanoblasy

? Kromě jehlic, šišek a zkrácených větviček můžeme **na větvích modřínů** pozorovat i **jiné organismy**, které zde trvale žijí a rostou (tj. ptactvo není správná odpověď).
O jaké organismy jde?

.....

? **Dotyčné organismy můžeme odborně označit jako epifytické, což převedeno do běžné řeči znamená že:**
a) dotyčný organismus na stromu parazituje, škodí mu
b) dotyčný organismus je se stromem v mutualistickém vztahu – vzájemně si pomáhají
c) dotyčný organismus roste na stromech – využívá je pouze jako podložku

II zastávka

9. lokalita: louka u lesovny Diana (50.2191250°N, 12.8621581°E)

Louka u lesovny Diana je jednou z mála luk na trase od kamzíka ke sv. Linhartu a vzhledem k množství biomasy (stařiny), která je zde nakupena, a dominanci několika málo druhů rostlin (například vratič obecný) lze říci, že není v úplně nejlepším stavu.

? **Co je nutné k tomu, aby byl luční porost opět druhově pestrý?**
a) louku rozorát a znovu osít, další péče už není nutná
b) louku pravidelně sekat přibližně 1x za dva týdny a odstraňovat biomasu
c) louku pravidelně 2 až 3x za rok kosit a odstraňovat biomasu
d) louku pravidelně pást

? **Která skupina živočichů, v současné době značně ohrožená, je na pestrých kvetoucích loukách přímo životně závislá?**
a) velcí býložraví savci b) mravenci c) denní motýli d) pavouci e) jepice

II zastávka

10. lokalita: obory se zvěří (50.2181269°N, 12.8602331°E až 50.2088800°N, 12.8458528°E)

Mezi Fibichovou chatou a sv. Linhartem máte příležitost navštívit tři malé obory, každou s jiným druhem zvěře. I v případě, že se Vám poštěstí zvěř vidět, přečtěte si texty na informačních tabulích a po prohlédnutí všech tří obůrek se pusťte do řešení následujících úkolů.

? V ohradách jsou **prasata divoká, daňci skvrnití a jeleni sika**, na první pohled jde o dost rozdílná zvířata, přijdete však na **něco co je spojuje** (napovíme – souvisí to s jejich **zařazením do systému savců a zároveň s jejich nohama**).

.....

? Naopak co se týče složení a zpracování potravy jsou si podobné pouze dva z těchto tří druhů. **Čím (obecně) se který druh živí a jak zpracovává potravu?**

prase divoké

daněk skvrnitý

jelen sika

+ Samci daňků a jelenů se mohou pyšnit paroží, které jim slouží především k soubojům o samice. Samice paroží nemají.

? **Jak se takový to rozdíl či například rozdíl ve velikosti těla či zbarvení mezi samcem a samicí označuje?**

? **Víte, čím je paroží tvořeno a jak se vyvíjí?**

a) pouze rohovinou a roste nepřetržitě od narození

b) pouze kostí a roste nepřetržitě od narození

c) rohovinou a kostí a je každoročně shazováno a znovu vyrůstá

d) pouze kostí a je každoročně shazováno a znovu vyrůstá

? **Který ze tří druhů zvěře držené v oborách je v naší fauně původním druhem, odkud pocházejí druhy nepůvodní?**

.....

.....

II zastávka

11. lokalita: cesta okolo obor a po vyhlídkových lávkách a Luční rybníky

Abyste cestou mezi oborami a po vyhlídkových lávkách nezaháleli, máme pro vás tři krátké úkoly.

? V příkopu občas roste následující **rostlina**, uveďte její rodové jméno a vysvětlete, jaký mechanismus používá pro **šíření svých semen**. Vzpomenete si, **jak se tento způsob šíření odborně označuje?**

.....

.....

? Cestou po vyhlídkových lávkách dříve či později najdete charakteristický **bělavě zbarvený ptačí trus**. Je však ono **bílé zbarvení skutečně trus?**

- a) ano jde o součást trusu
- b) ano je to trus, bílé zbarvení vzniká později zvětváváním
- c) ne jde o bílou kašovitou moč vylučovanou spolu s trusem

Na louce mezi zříceninou kostela sv. Linharta a cílem (louka 50.2088856°N, 12.8483475°E) v podobě výletního hostince si můžete všimnout malé louky značně zarostlé **vysokou bylinou**, která má **nápadně modré květy**.

? Jak se rostlina jmenuje a odkud pochází?

.....
.....

Luční rybníky (50.2140022°N, 12.8528831°E)

V oboře s daňky je možné nahlédnout, ať už před plotem či přímo z vyhlídkové lávky, k několika drobným rybníčkům pojmenovaným jako **Luční rybníky**. Rybníky nejsou příliš velké a většina jich je dost zastíněna okolním lesem, to však není příčinou **značného zakalení jejich vody** (v době vegetační sezóny).

? Příčinou hnědého zákalu jsou:

- a) sinice – tzv. vodní květ
- b) sedimenty zviřené nadměrným množstvím ryb
- c) daňci, kteří se zde s oblibou koupou

? Jaký druh ryb je v rybníčkách nejspíš vysazen?

- a) pstruh potoční
- b) okoun říční
- c) štika obecná
- d) kapr obecný

Závěrečné zamyšlení

Pokud jste pozorně řešili všechny předchozí úkoly, jistě Vám neuniklo, že **jedna otázka se na různých místech poměrně často opakovala**.

? Vzpomenete si, která to byla?

- a) jak se daný objekt jmenuje?
- b) odkud daný organismus pochází?
- c) čím se to které zvíře živí?

Co nám většina odpovědí na tuto otázku ukázala?

Uvědomte si, jak malé území jste vlastně prošli.